

PĀRSKATS PAR CILVĒKU TIRDZNIECĪBAS SITUĀCIJU LATVIJĀ 2021. GADĀ

Saturs

Kopsavilkums.....	2
1. Situācija 2021. gadā	3
2. Cilvēku tirdzniecības gadījumu atklāšana, identificēšana un novirzīšana pie pakalpojuma sniedzēja.....	7
3. Izmeklēšana un iztiesāšana	9
4. Atbalsta pasākumi cilvēku tirdzniecības upuriem	12
5. Tiesību akti un politikas plānošanas dokumenti.....	14
5. Dažādi informatīvi un izglītojoši pasākumi.....	16
6. Īstenotie projekti	19
7. Rekomendācijas Latvijai.....	21
8. Dažādas publikācijas	23

Kopsavilkums

Turpinot iepriekšējā gadā uzsākot tradīciju, Iekšlietu ministrija ir sagatavojusi īsu pārskatu par cilvēku tirdzniecības situāciju un cīņu pret cilvēku tirdzniecību Latvijā. Šajā pārskatā iekļauta informācija par 2021. gadu, apskatot pieejamo statistiku, tendences, īstenotos pasākumus un Latvijai izteiktās rekomendācijas no dažādām starptautiskā organizācijām.

Atskatoties uz 2021. gadu, var teikt, ka turpinās iepriekšējos gados novērotās tendences – biežāki darbaspēka ekspluatācijas gadījumi, lielāka digitālo tehnoloģiju nozīme vervēšanā un cilvēku tirdzniecības organizēšanā.

Kopā 2021. gadā identificēts 61 cilvēku tirdzniecības upuris un cietušais, kas ir nedaudz vairāk kā 2020. gadā, kad tika identificēti 48 upuri. Skaita pieaugums lielākoties ir saistāms ar Valsts policijas aktivitātēm un atklātu cilvēku tirdzniecības gadījumu ar ievērojamu skaitu upuru.

Kopā pārskata periodā ierosināti četri kriminālprocesi pēc Krimināllikuma 154.¹ panta (cilvēku tirdzniecība), no kuriem trīs bija saistīti ar darbaspēka ekspluatāciju, bet viens bija saistīts ar ekspluatatīvajām laulībām. Kriminālprocesu ietvaros uzliktie aresti aizdomās turēto un viņu tuvinieku līdzekļiem sasniedza 315 134 *euro*.

Latvijas tiesās pārskata periodā tika izskatīta viena lieta pēc Krimināllikuma 154.¹ panta, personai piespriežot reālu cietumsodu. Savukārt vēl vienā lietā Senāta Krimināllietu departaments 2021. gada 31.martā atcēla Vidzemes apgabaltiesas spriedumu, ar kuru apsūdzētais attaisnots apsūdzībā par divu personu turēšanu kalpībā Cēsu novada Vaives pagasta saimniecībā.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu cilvēku tirdzniecības upuriem turpina nodrošināt divas organizācijas – biedrība “Centrs MARTA” un biedrība “Patvērums “Drošā māja””. Finansējums pakalpojuma sniegšanai saskaņā ar noslēgtajiem līgumiem tiek saņemts no Labklājības ministrija budžeta, turklāt gan 2020., gan 2021. gadā iztērēti vairāk līdzekļu kā plānots.

Noslēgumā var atzīmēt, ka pārskata periodā Eiropas Padomes Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību (GRETA) veica izpēti vizīti Latvijā, kā rezultātā ir sagatavots ziņojums, kurā izteiktas rekomendācijas pasākumiem, lai stiprinātu cietušā tiesību aizstāvēšanu izmeklēšanas un tiesvedības laikā, kā arī nodrošinātu atbilstošu palīdzību.

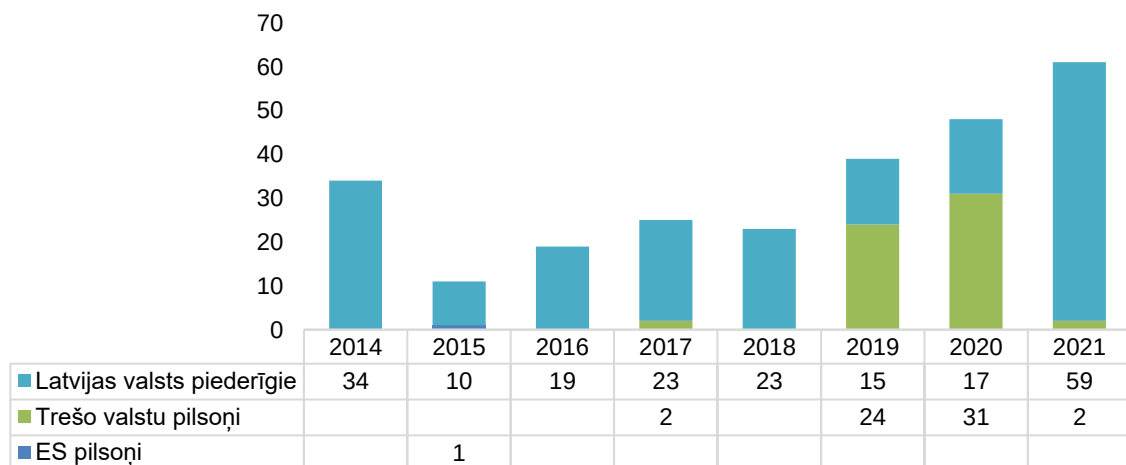
1. Situācija 2021. gadā

Identificētie cietušie un upuri

Kopā 2021. gadā Valsts policija, biedrība "Centrs MARTA" un biedrība "Patvērums "Drošā māja"" identificēja 61 cilvēku tirdzniecības cietušo vai upuri (turpmāk tekstā - upuris), kas ir nedaudz vairāk kā 2020. gadā, kad identificēja 48 upurus. Upuru skaita pieaugums lielākoties ir saistīts ar Valsts policijas īstenotajām aktivitātēm, atklājot iespējamo cilvēku tirdzniecību kristīgajā organizācijā, kur kopā trīs filiālēs formāli tika sniegts atbalsts personām ar vielu lietošanas traucējumiem vai procesu atkarībām.¹

Kopumā jānorāda, ka pēdējos gados tika novērota tendence, ka identificēto upuru vidū aizvien vairāk tika konstatēti trešo valstu pilsoņi, piemēram, no Uzbekistānas, Tadžikistānas, kā arī Indijas. Tomēr 2021. gadā šī tendence apstājās un pamatā Latvijā tika konstatēti Latvijas valstspiederīgo ekspluatācijas gadījumi iekšzemē (skat. 1.attēlu). To, iespējams, var skaidrot ar COVID-19 ierobežojumiem. Proti, 2020. gadā konstatēto upuru vidū bija tie, kuri ieradās Latvijā līdz pandēmijas sākumam, bet 2021. gadā šādu gadījumu bija mazāk. Tas nozīmē, ka līdz ar pandēmijas izplatības mazināšanos, trešo valstu valstspiederīgo īpatsvars identificēto upuru vidū varētu atkal pieaugt.

1.attēls. Identificēto upuru skaits un upuru valstiskā piederība 2014. - 2021. gadā

Avots: Dati no Valsts policijas, "Centrs MARTA", "Patvērums "Drošā māja""

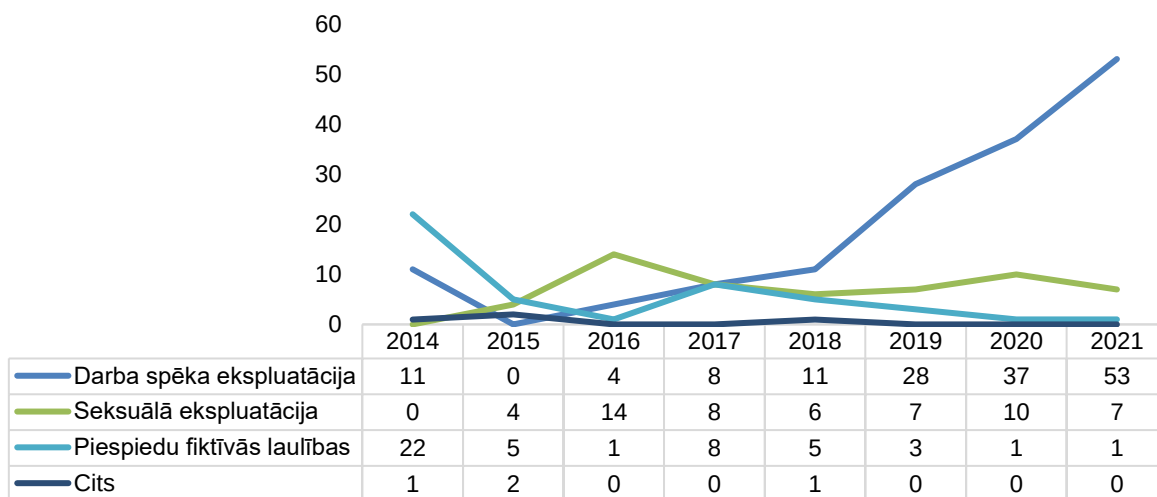
Visi identificētie upuri bija pilngadīgas personas vecumā no 18 līdz 67 gadiem, tomēr 4 gadījumos pats nodarījums notika, kad personas vēl nebija sasniegušas pilngadību, pat vairāk kā desmit gadus atpakaļ. Visi gadījumi, kad cilvēku tirdzniecībai tika pakļautas nepilngadīgas personas, bija saistīti ar seksuālo ekspluatāciju.

Pēdējos gados identificētie upuri lielākoties tika pakļauti darbaspēka ekspluatācijai, bet pakļaušana cilvēku tirdzniecībai seksuālās ekspluatācijas nolūkos vai ekspluatatīvajām laulībām tika konstatēta retāk. Arī 2021. gadā lielākā daļa upuru tika iesaistīti darbaspēka ekspluatācijā - kopā 53 upuri no 61 identificētā upura. Cilvēku tirdzniecībai seksuālās

¹ Par iespējamu cilvēktirdzniecību palīdzības centros atkarīgiem cilvēkiem aizturēta organizēta grupa // <https://www.vp.gov.lv/lv/jaunums/par-iespejamu-cilvektirdzniecibu-palidzibas-centros-atkarigiem-cilvekiem-aiztureta-organizeta-grupa>

ekspluatācijas nolūkos tika pakļautas 7 personas, bet no piespiedu fiktīvajām laulībām cieta 1 persona (skat. 2. attēlu).

2.attēls. Upuru skaits pēc cilvēku tirdzniecības veida 2014. – 2021. gadā

Avots: Dati no Valsts policijas, "Centrs MARTA", "Patvērums "Drošā māja""

Tāpat cilvēku tirdzniecībā ir vērojama izteikta dzimuma dimensija, respektīvi, darbaspēka ekspluatācijai lielākoties tiek pakļauti vīrieši, bet seksuālajai ekspluatācijai un piespiedu fiktīvajām laulībām lielākoties tiek pakļautas meitenes un sievietes. Arī 2021. gadā bija vērojama tāda pati tendence, jo darbaspēka ekspluatācijai bija pakļauti 49 vīrieši un 4 sievietes, seksuālajai ekspluatācijai bija pakļautas 7 sievietes un piespiedu fiktīvajām laulībām - 1 sieviete.

Apskatot datus par cilvēku tirdzniecības upuru izglītību, kopumā redzams, ka lielākai daļai upuru ir iegūta vidējā vai vidējā speciālā izglītība (n=31), pamatskolas vai zemāks izglītības līmenis (n=20). Zemāks izglītības līmenis var būt saistīts arī ar lielāku sociālo atstumtību vai sliktāku sociālekonomisko situāciju, kas rada lielākus riskus tam, ka persona tiks pakļauta cilvēku tirdzniecībai. Vienlaikus ir ļoti svarīgi atcerēties, ka par cilvēku tirdzniecības upuriem kļūst arī personas ar augstāko izglītību (skat. 1. tabulu).

1. tabula. 2021. gadā identificēto upuru izglītība

	vīrieši	sievietes	kopā
Nepabeigta vai pabeigta pamatskola	15	5	20
Vidējā, vidējā speciālā	26	5	31
Augstākā	2	1	3
Nav zināms	6	1	7

Avots: Dati no Valsts policijas, "Centrs MARTA", "Patvērums "Drošā māja""

Ekspluatācijas valstis un nozares

Lielākā daļa 2021. gadā Latvijā identificēto upuru tika ekspluatēti Latvijā - kopā 56 personas. Tādējādi var teikt, ka Latvija ir ne tikai cilvēku tirdzniecības upuru izcelsmes un mērķa valsts, bet arī valsts, kur cilvēku tirdzniecībai tiek pakļauti arī vietējie iedzīvotāji. Vēl 2 personas tika pakļautas cilvēku tirdzniecībai Nīderlandē, 1 persona - Polijā, 1 persona - Īrijā, 1 persona –

Vācijā (skat. 2. tabulu). Vienlaikus, interpretējot šos datus, ir svarīgi atcerēties, ka visticamāk nav pieejama visa informācija par Latvijas valstspiederīgajiem ārzemēs, kuri tikuši pakļauti cilvēku tirdzniecībai.

2. tabula. 2021. gadā identificēto cilvēku tirdzniecības upuru ekspluatācijas valsts

	vīrieši	sievietes	kopā
Latvija	48	8	56
Nīderlande	1	1	2
Polija	0	1	1
Īrija	0	1	1
Vācija	0	1	1

Avots: Dati no Valsts policijas, "Centrs MARTA", "Patvērums "Drošā māja""

Riska jomas un nozares katrā valstī var nedaudz atšķirties. Darbaspēka ekspluatācijā Eiropā biežāk cilvēku tirdzniecības riski konstatēti celtniecības, transporta, viesmīlības, ražošanas, auto mazgāšanas, skaistumkopšanas, mežizstrādes, lauksaimniecības un uzkopšanas/tīrīšanas pakalpojumu jomās.² Tas nozīmē, ka, saņemot negaidīti vilinošu piedāvājumu darbam kādā no šīm jomām, ir rūpīgi jāpārbauda darba apstākļi, uzņēmums, kā arī attiecīgās valsts normatīvais regulējums.

Latvijā cilvēku tirdzniecības riski pastāv būvniecībā, lauksaimniecībā, mežizstrādē, pārtikas ražošanā un ēdināšanā. Šajās nozarēs Latvijā pēdējos gados ir konstatēti cilvēku tirdzniecības gadījumi.

Cilvēku tirdzniecība seksuālās ekspluatācijas nolūkā ir jāskata kontekstā ar seksuālās izmantošanas gadījumiem un iesaistīšanu prostitūcijā. Kopumā Latvijā iezīmējas tendence par trešo valstu valstspiederīgo sieviešu no Ukrainas, Krievijas un Moldovas iesaistīšanu prostitūcijā Latvijā. Turklāt vervēšanu, rekrutēšanu un organizāciju arī nodrošina trešo valstu pilsoņi, izmantojot internetu un dažādas sociālās un ziņapmaiņu platformas.

Tāpat tiek konstatēti fiktīvo laulību gadījumi, kad personas no Bangladešas vai Pakistānas reģistrē laulību ar Latvijas pilsonēm, lai iegūtu uzturēšanās atļauju Eiropas Savienībā. Vienlaikus piespiedu ekspluatatīvie gadījumi kopumā tiek konstatēti retāk.

Vervēšana

Lai gan iepriekšējos gados personas biežāk savervēja pazīstami cilvēki, 2021. gadā lielāko daļu upuru savervēja nepazīstami cilvēki. Šāda tendence lielākoties saistīta ar jau iepriekšminēto iespējamo cilvēku tirdzniecības gadījumu kopienās cilvēkiem ar dažādām atkarībām. Konkrētajā gadījumā cilvēki tika uzrunāti uz ielas, patversmēs, zupas virtuvēs, piedāvājot dzīvesvietu un iespēju atbrīvoties no atkarībām pēc kopienas principa. Atsevišķos gadījumos cilvēku konkrētajā kopienā bija nogādājuši radnieki (skat. 3. tabulu).

3. tabula. 2021. gadā identificēto upuru savervēšanas veids

Veids	vīrieši	sievietes	kopā
Pazīņas	5	4	9
Nepazīstami cilvēki	40	3	43
Darbā iekārtošanās uzņēmumi	1	1	2

²SOCTA 2021: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf

Ģimenes loceklis, radnieks, partneris	1	4	5
Cits	2	0	2

Avots: Dati no Valsts policijas, "Centrs MARTA", "Patvērums "Drošā māja""

Tomēr pašreiz nevarētu teikt, ka šāds vervēšanas veids paliks kā izplatītākais vervēšanas veids, jo 2021. gadā konstatētais gadījums ar lielu cietušo un upuru skaitu atšķiras no iepriekšējos gados konstatētajiem gadījumiem. Domājams, ka vervēšanā joprojām būtisku nozīmi būs pieejai, kad personu savervē zināmi cilvēki, piemēram, attāli paziņas. Daudz retāk vervēšana notiek ar darbā iekārtošanās komersantu starpniecību, un, lai tas nenotiktu, ir svarīgi izmantot licencētu komersantu pakalpojumus.³

Kopumā vervētāji izmanto personas ievainojamību, kas var būt slikti sociālekonomiskie apstākļi, diskriminācija, nelabvēlīga situācija ģimenē vai kādas citas individuālas raksturiezīmes, kas personu var padarīt ievainojamāku.

Arī trešo valstu valstspeiderīgie darbam Latvijā tiek vervēti caur paziņām, kuras piedāvā labi apmaksātu darbu Latvijā. Tomēr, nonākot galamērķī, personām netiek izmaksāta solītā alga, norādot par sliktu darbu vai kā citādi manipulējot un piespiežot personu turpināt darbu.

Vervētāju paņēmieni:

- Piedāvā vilinošu un labi apmaksātu "sapņu darbu";
- Atbilde ir jāsniedz ļoti ātri, lai persona nepārdomātu;
- Jādodas ceļā tūlīt;
- Sola par visu parūpēties un izdarīt personas vietā;
- Nav skaidra informācija par to, kādā uzņēmumā persona strādās.

³ Darbiekārtosanas pakalpojumi // <https://www.nva.gov.lv/lv/darbiekartosanas-pakalpojumi>

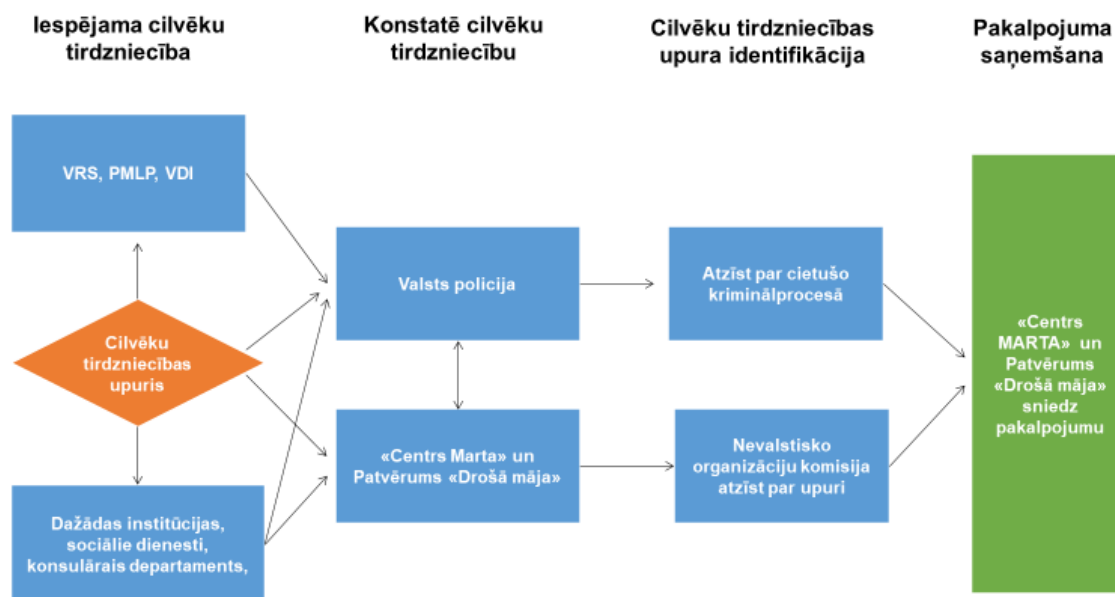
2. Cilvēku tirdzniecības gadījumu atklāšana, identificēšana un novirzīšana pie pakalpojuma sniedzēja

Iespējamos cilvēku tirdzniecības gadījumus var konstatēt dažādas iestādes un organizācijas. Piemēram, robežšķēršošanas vai imigrācijas pārbaudēs iespējamu cilvēku tirdzniecību visticamāk konstatēs Valsts robežsardzes amatpersonas. Kārtojot uzturēšanās atļaujas, aizdomīgus gadījumus var konstatēt Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, savukārt Valsts darba inspekcijas var konstatēt aizdomīgus gadījumus, pārbaudot darba drošības vai neregistrētu nodarbinātību. Visas minētās iestādes, konstatējot pārkāpumus, par to paziņo Valsts policijai, kas lemj par procesuālajām darbībām vai lietas uzsākšanu. Arī pašvaldības policija, konstatējot nelikumības, kas saistītas ar cilvēku tirdzniecību, par to ziņo Valsts policijai.

Tomēr iespējamu cilvēku tirdzniecību var konstatēt arī citas institūcijas un organizācijas, piemēram, konsultanti ārzemēs, pašvaldību sociālie dienesti, dažādas nevalstiskās organizācijas. Šādos gadījumos institūcijas var vērsties pēc palīdzības vai ziņot gan "Centram MARTA" vai "Patvērumam "Drošā māja"", gan Valsts policijai.

Arī pati persona var uzreiz vērsties biedrībā "Centra MARTA", biedrībā "Patvērums "Drošā māja"" vai Valsts policijā. Tāpat Valsts policija var uzsākt kriminālprocesu un tā laikā konstatēt, ka personas ir pakļautas cilvēku tirdzniecībai. Tādējādi cilvēku tirdzniecības konstatēšanas scenāriji var būt dažādi. 3. attēlā ir atspoguļota vienkāršota shēma no brīža, kad konstatēta iespējama cilvēku tirdzniecība, līdz brīdim, kad persona saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumu.

3. attēls. Vienkāršota shēma par cilvēku tirdzniecības upura identifikāciju un novirzīšanu sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanai

Kopumā 2021. gadā lielākā daļa iespējamo cilvēku tirdzniecības tika atklāti izmeklēšanas laikā vai personai vērsoties policijā - kopā 49 personas. Vienā gadījumā persona bija vērsusies sociālajā dienestā un 11 gadījumos persona bija vērsusies biedrībā "Centrs MARTA" vai

biedrībā "Patvērums "Drošā māja". Vienlaikus lielākā daļa izmeklēšanas laikā konstatēto iespējamo cilvēku tirdzniecības upuru tika novirzīti pie pakalpojuma sniedzējiem, kuri nodrošināja, ka komisija atzīst personu par upuri, lai persona varētu saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu. Šāda pieeja izvēlēta, jo ne vienmēr kriminālprocesa ietvaros ir iespējams ātri konstatēt, ka persona ir cietušais, dažreiz persona arī nevēlas iesaistīties kriminālprocesā. Šādos gadījumos iespējamais cilvēku tirdzniecības upuris joprojām var saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, ja komisija atzīst personu par cilvēku tirdzniecības upuri.

Kopā 2021. gadā kopā 17 cilvēki tika atzīti par cietušajiem kriminālprocesā, bet 44 personas par cilvēku tirdzniecības upuriem atzina pakalpojumu sniedzēju komisijas saskaņā ar Ministru kabineta 2019. gada 16. jūlija noteikumiem Nr. 344 "Noteikumi par kārtību, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, un kritērijiem personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri".

Līdztekus ir svarīgi atzīmēt, ka gan tiesībsargājošās iestādes, gan dažādas kontrolējošās iestādes katru gadu organizē vairākas preventīvas pārbaudes, kuru laikā var konstatēt arī iespējamo cilvēku tirdzniecību. Piemēram, Valsts policija aktīvi piedalījās ES Politikas cikla smagās un organizētās noziedzības apkarošanas jomā 2018. - 2021. gadam prioritātē "Cilvēku tirdzniecība" (EMPACT THB) stratēģiskā plāna izpildē. Sadarbībā ar Valsts darba inspekciju jūnijā tika realizēti EMPACT THB Kopējās rīcības dienas pasākumi pret darba ekspluatāciju. Sadarbībā ar Rīgas pašvaldības policiju, Valsts robežsardzes Rīgas pārvaldi tika realizēti EMPACT THB pasākumi pret bērnu un trešo valstu valstspiederīgo ekspluatāciju. Pasākumu laikā tika konstatēts sutenerisma fakts, kas tika izdarīts pret ārvalstu pilsonēm. Sadarbībā ar Valsts darba inspekciju, Rīgas pašvaldības policiju un Valsts robežsardzes Rīgas pārvaldi septembrī tika realizēti EMPACT THB Kopējās rīcības dienas pasākumi pret darba ekspluatāciju lauksaimniecībā.

Valsts robežsardze, veicot imigrācijas pārbaudes un citus kontrolpasākumus, 2021. gadā konstatēja 171 pārkāpumu, kas bija saistīts ar ārzemnieku nodarbināšanu, tomēr neviens no šiem gadījumiem nebija saistīts ar cilvēku tirdzniecību (skat. 4. tabulu).

4. tabula. 2021. gadā konstatētie pārkāpumi saistībā ar ārzemnieku nelegālu nodarbināšanu

Pārkāpums/ noziedzīgs nodarījums	Skaitis
Reģistrētie administratīvie pārkāpumi par ārzemnieka nodarbināšanas aizlieguma pārkāpšanu (Imigrācijas likuma 68.4 pants)	23
Reģistrētie administratīvie pārkāpumi par likumā paredzēto nodarbinātības nosacījumu pārkāpšanu, ja to izdarījis nodarbinātais ārzemnieks (Imigrācijas likuma 68.5 pants)	148
Personu skaits, kuras Valsts robežsardzes amatpersonas atpazīna kā iespējamus cilvēku tirdzniecības upurus	0

Avots: Valsts robežsardzes sniegtā informācija

Valsts darba inspekcija ik gadu veic aptuveni 10 000 pārbaudžu, no kurām aptuveni 2000 līdz 3000 pārbaudes ir attiecināmas un neregistrētu nodarbinātību, tai skaitā veicot kopīgas pārbaudes ar Valsts robežsardzes vai Valsts policijas amatpersonām. Gadījumā, ja tiek konstatētas iespējamās noziedzīgas darbības, informācija tiek nodota Valsts policijai. 2021. gadā Valsts darba inspekcijai bija informācija par 2 gadījumiem, kad, pamatojoties uz sniegto informāciju vai sadarbojoties ar Valsts policiju, ticis konstatēts cilvēku tirdzniecības gadījums.

3. Izmeklēšana un iztiesāšana

Kopā Valsts policija 2021. gadā uzsāka četrus kriminālprocesus pēc Krimināllikuma 154.¹ (Cilvēku tirdzniecība) panta. No tiem trijos gadījumos kriminālprocess ir saistīts ar darbaspēka ekspluatāciju un vienā gadījumā ar ekspluatatīvām laulībām (skat. 5. tabulu).

5. tabula. 2021. gadā ierosinātie kriminālprocesi pēc (KL 154.¹, 164., 165., 165.¹ panta)

Krimināllikuma pants	Kriminālprocesu skaits	Aizdomās turētie	Cilvēku tirdzniecības forma	Kriminālprocesā atzītie cietušie
154. ¹ pants	1	1	Darba spēka ekspluatācija	5
154. ¹ pants	1	3	Ekspluatatīvas laulības	0
154. ¹ pants	1	1	Darbaspēka ekspluatācija	1
154. ¹ pants	1	9	Darbaspēka ekspluatācija	12
164. panta otrā daļa (iesaistīšana prostitūcijā)	-	-	-	-
165. pants (sutenerisms)	12	21	-	-
165. ¹ pants (nosūtīšana seksuālai izmantošanai)	2	2	-	-

Avots: Valsts policija

Papildus uzsākti arī kriminālprocesi par noziedzīgajiem nodarījumiem, kas ir saistīti ar cilvēku tirdzniecības riskiem. Pēc Krimināllikuma 165. panta (sutenerisms) ierosināti 12 kriminālprocesi, bet pēc 165.¹ panta (nosūtīšana seksuālai izmantošanai) - 2 kriminālprocesi.

Pārskata periodā Valsts policija kriminālvajāšanai nosūtīja 1 krimināllietu pēc Krimināllikuma 154.¹ panta, 2 krimināllietas pēc Krimināllikuma 164. panta otrā daļas un 6 krimināllietas pēc Krimināllikuma 165. panta.

Saistībā ar noziedzīgi iegūto līdzekļu arestu un konfiskāciju, jāmin, ka 2021. gadā Valsts policijas Kriminālpolicijas pārvaldes organizētas noziedzības apkarošanas pārvaldes 3. nodaļas izmeklējamo noziedzīgo nodarījumu ietvaros tika uzlikti aresti aizdomās turēto un viņu tuvinieku līdzekļiem **315 134 euro** apmērā. Turpinot izmeklēšanu par Indijas pilsoņu darba ekspluatāciju ražotnē un ar to saistīto nodarījumu rezultātā iegūto noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju uzlikti aresti aizdomās turēto un viņu tuvinieku īpašumiem un naudas līdzekļiem 24 546 EUR apmērā.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras sniegto informāciju pārskata periodā iztiesāšanai nosūtītas 2 krimināllietas pēc Krimināllikuma 154.¹ panta un vēl vairākas krimināllietas iztiesāšanai nosūtītas pēc 165. panta (skat. 6. tabulu).

6. tabula. 2021. gadā iztiesāšanai nosūtītās krimināllietas un kriminālprocesi, kas pabeigti ar prokurora priekšrakstu par sodu (KL 154.¹, KL 164., KL 165.¹, KL 165.pants)

Np k.	Krimināllikuma pants	Ekspluatācijas veids par KL 154. ¹ (piem., darbaspēka vai seksuālā)	Papildu kvalifikācija pēc citiem pantiem	Apsūdzētie		Prokurora priekšraksts par sodu
				dzimums	valstiskā piederība	
1.	154. ¹ p.3.d.	Darba spēka ekspluatācija	-	vīrietis	LV	-
	154. ¹ p.3.d.		-	vīrietis	LV	-
	154. ¹ p.3.d.		-	vīrietis	LV	-
2.	154. ¹ p.2.d., 154. ¹ p.3.d., 285. ² p.2.d.	Darbaspēka ekspluatācija un fiktīvās laulības	-	sieviete	LV	-
3.	165. ¹ p.2.d.		193.p.2.d.	vīrietis	LV	-
4.	165.p.1.d.		-	vīrietis	LV	Kriminālprocess pabeigts ar prokurora priekšrakstu par sodu
5.	165.p.1.d.		-	vīrietis	LV	-
6.	165.p.2.d.		166.p.2.d., 237. ¹ p.2.d.	vīrietis	LV	-
	165.p.2.d.		-	vīrietis	LV	-
	165.p.2.d.		-	vīrietis	LV	-

Avots: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra

Vienlaikus jānorāda, ka ir vairākas krimināllietas, kas iztiesāšanai nosūtītas jau iepriekšējos gados, tomēr līdz šim brīdim vēl nav iztiesātas. Piemēram, 2021. gadā iztiesāšanā kopā atradās 6 krimināllietas, kas ir ierosinātas iepriekšējos gados pēc Krimināllikuma 154.¹ panta. Četros gadījumos krimināllietas ir saistītas ar seksuālo ekspluatāciju un vēl divos gadījumos ar darbaspēka ekspluatāciju.

Latvijas Republikas tiesās par krimināllietām, kas kvalificētas pēc Krimināllikuma 154.¹ panta, 2021. gadā bija viens notiesājošs spriedums, kur personai piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts sods. Tāpat pārskata periodā Latvijas tiesas izskatīja vairākas krimināllietas pēc Krimināllikuma pantiem, kas saistīti ar cilvēku tirdzniecības riskiem. Tiesas lēmuma gan par nosacītiem sodiem, gan par reālu brīvības atņemšanu (skat. 7. tabulu).

7. tabula. 2021. gadā tiesās izskatītās krimināllietas (KL 154.¹, KL 164., KL 165.¹, KL 165.pants)

Instance	Krimināllikuma pants un tā daļa	Lietas statuss	Apsūdzētās personas			Sods
			dzimums	vecums	valstiskā piederība	
Pirmā	154. ¹ 2.d. (seksuālā ekspluatācija)	izskatīta	vīrietis	29	Latvija	Reāls sods - brīvības atņemšana, 3 gadi
Pirmā	165.p.2.d.	izskatīta	vīrietis	31	Latvija	Nosacīts sods - brīvības atņemšana 3 gadi, probācijas uzraudzība 2 gadi

Pirmā	165.p.2.d.	izskatīta	vīrietis	34	Latvija	Nosacīts sods - brīvības atņemšana 3,25 gadi, probācijas uzraudzība 2 gadi
Apelācijas	165. ¹ 2.d.	izskatīta	vīrietis	38	Latvija	Reāls sods - brīvības atņemšana, 2 gadi
Apelācijas	165. ¹ 2.d.	izskatīta	sieviete	23	Latvija	Nosacīts sods - brīvības atņemšana, 2 gadi
Pirmā	165. ¹ 2.d.	izskatīta	vīrietis	24	Latvija	IZBEIGTA - apsūdzētā nāve
Apelācijas	165. ¹ .3.d.	izskatīta	sieviete	45	Latvija	Attaisnots

Avots: Tiesu administrācija

Tāpat jānorāda, ka Senāta Krimināllietu departaments 2021. gada 31. martā atcēla Vidzemes apgabaltiesas spriedumu, ar kuru apsūdzētais attaisnots apsūdzībā par divu personu turēšanu kalpībā Cēsu novada Vaives pagasta saimniecībā. Senāts norāda, ka apelācijas instances tiesa, sniedzot savu atzinumu par to, vai ir notikusi cietušo turēšana kalpībā, nav aplūkojusi visus kriminālprocesa laikā iegūtos faktus vai ziņas par faktiem kopumā un savstarpējā sakarībā. Apelācijas instances tiesa nav izvērtējusi, vai cietušajiem bija reāla vai pieņemama izvēle, kā vien pakļauties ekspluatācijai. Senāts nodeva lietu jaunai izskatīšanai Vidzemes apgabaltiesā. Apsūdzībā norādīts, ka apsūdzētais ekspluatācijas nolūkos 2016. un 2017. gadā kalpībā turējis divas personas – tolaik apmēram 60 gadus vecu vīrieti un sievieti. Senāts atzina, ka, vērtējot to, vai cietušie ir atradušies ievainojamības stāvoklī Krimināllikuma 154.² panta izpratnē, tiesa nav izvērtējusi ziņas kopsakarā ar kasācijas protestā norādītajām ziņām.⁴

⁴ 31.03.2021. Krimināllietu departamenta lēmums lietā Nr. SKK-51/2021 // <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2021>

4. Atbalsta pasākumi cilvēku tirdzniecības upuriem

Palīdzības tālruni

Latvijā nav pilnībā valsts finansēta specializēta tālruņa numura cilvēku tirdzniecības upuru atbalstam. Tomēr daļa no izmaksām, kas saistītas ar biedrības “Patvērums “Drošā māja”” diennakts uzticības tālruņa cilvēku tirdzniecības mazināšanai uzturēšanu, tiek segtas no finansējuma, kas paredzēts ar valsts pakalpojuma organizēšanu un normatīvajos aktos noteikto prasību nodrošināšanu saistītās aktivitātes un izmaksas segšanai saskaņā ar līgumā, kas noslēgts starp Labklājības ministriju un biedrībām “Patvērums “Drošā māja”” un “Centrs MARTA” par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu un atbalsta pakalpojumu sniegšanu kriminālprocesa laikā cilvēku tirdzniecības upuriem noteikto.

Biedrības “Patvērums “Drošā māja”” izveidotais un administrētais diennakts uzticības tālrunis cilvēku tirdzniecības mazināšanai **(+371) 28612120** pārskata periodā saņēma 59 ar cilvēku tirdzniecību saistītus zvanus. Zvanot uz šo tālruni, zvanītājs saņem konsultāciju un informāciju bez maksas. Savukārt uz biedrības elektroniskā pasta adresi tika saņemtas 32 ziņas saistībā ar cilvēku tirdzniecību.

Biedrība “Centrs MARTA” 2020. gadā atteicās no turpmākas tālruņa līnijas 80002012 (darba dienās 10:00 – 18:00) darbības, taču turpināja saņemt zvanus uz biedrības kontakttālruni **(+371) 67378539** darba dienās darba laikā, kā arī ziņas uz biedrības e-pasta adresi. Jānorāda, ka vairs netiek uzkrāti dati par zvaniem, kas saistīti ar cilvēku tirdzniecību.

Kopumā 28 gadījumos pēc konsultācijas persona vērsās pēc palīdzības “Centrā MARTA” vai biedrībā “Patvērums “Drošā māja””. Visbiežāk persona vēlas noskaidrot, kā rīkoties situācijā, tiek izjustas bailes vai kauns.

Arī Valsts policija ziņo, ka pēc šādām telefona konsultācijām, turpinot darbu ar personu, 2021. gadā ir izdevies uzsākt 2 kriminālprocesus.

Cilvēku tirdzniecības upuriem izmaksātās kompensācijas

Uzsākot kriminālprocesu, personām, kas tiek atzītas par cietušām, ir iespēja saņemt valsts apmaksātu juridisko palīdzību, kā arī valsts kompensāciju. Saskaņā ar Juridiskās palīdzības administrācijas sniegto informāciju pārskata periodā 14 personas izmantoja savas tiesības pieprasīt kompensāciju, tādējādi kopā valsts kompensācijās tika izmaksāti 29 295 *euro*. 7 gadījumos personas saņēma kompensāciju 1935 *euro* apmērā un vēl 7 gadījumos personas saņēma 2250 *euro* kompensāciju. Visos gadījumos saņemtā kompensācija bija valsts garantētā kompensācija.

Pakalpojums cilvēku tirdzniecības upuriem

Cilvēku tirdzniecības upuri var saņemt pakalpojumu saskaņā ar Ministru kabineta 2019. gada 16. jūlija noteikumiem Nr. 344 “Noteikumi par kārtību, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, un kritērijiem personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri”. Faktiski par pakalpojums piešķiršanu lemj, pamatojoties uz Valsts policijas izziņu vai pakalpojuma sniedzēju komisijas lēmuma.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu 2021. gadā varēja sniegt divas organizācijas – biedrība “Centrs MARTA” un biedrība “Patvērums “Drošā māja””.

Pašreiz sociālās rehabilitācijas kurss var ietvert:

- līdz 180 kalendāra dienu ilgu sociālās rehabilitācijas kursu:

- psihosociālo palīdzību, tai skaitā individuālas sociālā darbinieka, psihologa, jurista, ārstniecības personas un citu speciālistu konsultācijas atbilstoši klienta vajadzībām,
- drošu patvērumu un klienta izmitināšanu,
- iespēju apgūt vai uzlabot klienta pašaprūpes vai pašapkalpošanās iemaņas,
- klienta iesaistīšanu apmācības un izglītības programmās, ja tas sekmē klienta reintegrāciju sabiedrībā un darba tirgū,
- piecas pakalpojumu sniedzēja konsultācijas personas nepilngadīgajiem ģimenes locekļiem, ja tie uzturas Latvijā un ja nepieciešams,
- piecas pakalpojumu sniedzēja konsultācijas divu gadu laikā pēc sociālās rehabilitācijas kursa beigām, ja nepieciešams, vai
- psihosociālu atbalstu (individuālas jurista, sociālā darbinieka un psihologa konsultācijas), tulka pakalpojumus, palīdzību juridisko dokumentu noformēšanā un nepieciešamības gadījumā pārstāvību tiesā saistībā ar uzsākto kriminālprocesu, kurā upuris piedalās kā cietušais vai liecinieks, kopumā ne vairāk kā 150 stundas gadā, kā arī
- nepieciešamības gadījumā personas un tās nepilngadīgo bērnu (ja tie atrodas kopā ar personu) nokļūšanas organizēšanu no ārvalsts līdz pakalpojumu sniegšanas vietai un personas pavadīšanu, ja tā nav spējīga ceļot patstāvīgi.

Ik gadu pakalpojuma sniegšanai tiek ieplānots finansējums 135 110 *euro* apmērā, kas tiek palielināts, ja klientu skaits ir lielāks nekā prognozēts, tā piemēram, gan 2020., gan 2021. gadā kopējais izlietotais finansējums bija lielāks nekā prognozētais (skat. 8. tabulu).

8.tabula. Plānotais un iztērētais finansējums *euro* sociālās rehabilitācijas nodrošināšanai cilvēku tirdzniecības upuriem, 2016. – 2021. gadā

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Plānotais finansējums (<i>euro</i>)	133 275	135 110	135 110	135 418	135 418	135 110
Izlietotais finansējums (<i>euro</i>)	49 471	90 237	114 625	118 972	200 805	224 560

Avots: Labklājības ministrija

5. Politikas plānošanas dokumenti

Cilvēku tirdzniecības novēršanas plāns 2021. – 2023. gadam

Ministru kabinets 2021. gada 28. septembrī ar rīkojumu Nr. 690 apstiprināja “Cilvēku tirdzniecības novēršanas plānu 2021. – 2023. gadam”.⁵ Plānā iekļautie pasākumi paredzēti, lai iespējami efektīvi vērstos pret cilvēku tirdzniecību, jo pieprasījums pēc pieejamiem seksuālajiem pakalpojumiem, lēta darbaspēka, dažādiem pakalpojumiem, kuru nodrošināšanai un īstenošanai vajadzīgs cilvēks, un attiecīgi piedāvājums rada nepieciešamību pēc politikas plānošanas, kas atbilst cilvēku tirdzniecības noziedzīgā nodarījuma izaicinājumiem šodienas un tuvākās nākotnes situācijā.

Rīcības plānā kopā iekļauts 31 pasākums, kas iedalīti četros tematiskos rīcības virzienos:

1. **Prevencija** - kas ietver apmācības un izglītības programmas, izpratnes veicināšanas kampaņas, valsts un privātā sektora politikas, aizsardzības pasākumus personām, kuras ir pieredzējušas cilvēku tirdzniecību.
2. **Aizsardzība** - kas ietver normatīvo regulējumu par upuru aizsardzību un tiesībām, sociālo pakalpojumu nodrošināšanu un upuru gadījumu vadīšanu, izmitināšanu, ārstniecības pakalpojumus, psihiskās veselības pakalpojumus, informēšanu, juridiskos pakalpojumus, apmācības un izglītības programmas, apģērbus un ēdienu, tulkošanas pakalpojumus, izglītību, pašaprūpes un pašapkalpošanās iemaņu apguvi, atbalstu nodarbinātības jautājumos, reintegrāciju sabiedrībā.
3. **Vainīgo saukšana pie atbildības** - kas paredz iegūt informāciju un to izmeklēt, celt apsūdzības un saukt pie atbildības cilvēku tirdzniecības noziedzīgajos nodarījumos iesaistītās personas.
4. **Partnerība** - kas ietver privāto sektoru, valsts un pašvaldību sektoru, līderību, dažādību, uzticamības veidošanu, uz indivīdu vērstu ilgtspēju, efektīvu komunikāciju.

Rīcības plāna ieviešanā kopā iesaistītas vairāk kā 20 valsts un nevalstiskās organizācijas un lielākā daļa pasākumu tiks īstenoti valsts budžeta līdzekļu ietvaros, kā arī īstenojot pasākumus dažādu projektu ietvaros.

Baltijas jūras valstu kopīgā apņemšanās par cilvēku tirdzniecības darbaspēka ekspluatācijas nolūkos novēršanu

Iekšlietu ministrijas valsts sekretārs Dimitrijs Trofimovs 2021. gada 9. jūnijā parakstīja Kopīgu paziņojumu par apņemšanos strādāt pret cilvēku tirdzniecību darbaspēka ekspluatācijas nolūkā Baltijas jūras reģiona valstīs, tādējādi apliecinot Iekšlietu ministrijas vēlmi turpināt darbu, lai stiprinātu Latvijas kapacitāti cilvēku tirdzniecības novēršanā.⁶ Apņemšanās paredz pilnveidot tiesību aktu ietvaru, uzraudzību un praktisku sadarbību ar darba devējiem, kā arī nodrošināt atbilstošu aizsardzību un palīdzību cilvēku tirdzniecības upuriem. Līdztekus Latvijai Kopīgajam paziņojumam ir pievienojušās vēl deviņas Baltijas jūras valstis - Dānija, Igaunija, Islande, Lietuva, Somija, Norvēģija, Polija Vācija un Zviedrija.

⁵ Cilvēku tirdzniecības novēršanas plānu 2021. – 2023. gadam // <https://likumi.lv/ta/id/326420-par-cilveku-tirdzniecibas-noversanas-planu-2021-2023-gadam>

⁶ CBSS Member States adopt “Joint statement of commitment to work against human trafficking for labour exploitation” // <https://cbss.org/2021/06/09/cbss-member-states-adopt-joint-statement-of-commitment-to-work-against-human-trafficking-for-labour-exploitation/>

Eiropas Savienības Stratēģija cīņai pret cilvēku tirdzniecību 2021. – 2025. gadam

Eiropas Komisija 2021.gada aprīlī nāca klajā ar ES Stratēģiju cīņai pret cilvēku tirdzniecību 2021. -2025. gadam.⁷ Pieprasījuma samazināšanas jomā Eiropas Komisija izvērtēs iespēju ieviest minimālos ES noteikumus attiecībā uz kriminālatbildības noteikšanu par cilvēku tirdzniecībā cietušo piespiedu kārtā sniegto pakalpojumu izmantošanu, un kopā ar valstu iestādēm un pilsoniskās sabiedrības organizācijām rīkos preventīvu kampaņu, kas paredzēta augsta riska nozarēm.

Tāpat Komisija plāno sākt dialogu ar interneta un tehnoloģiju uzņēmumiem nolūkā samazināt tiešsaistes platformu izmantošanu cietušo vervēšanai un ekspluatēšanai. Lai atklātu un vārstos pret cilvēku tirdzniecību, Komisija sekmēs sistemātiskas mācības tiesībsardzības un tiesu speciālistiem.

Aizsardzība, atbalsts un iespēju nodrošināšana cietušajiem, īpašu uzmanību pievēršot sievietēm un bērniem. Stratēģijas mērķis ir uzlabot cietušo agrīnu identificēšanu un viņu nodošanu turpmākai palīdzībai un aizsardzībai, veicināt jaunu iespēju programmas cietušajiem un atvieglot to reintegrāciju.

Visbeidzot šī stratēģija paredz, ka ES izmantos virkni ārpolitikas instrumentu un operatīvo sadarbību, lai palīdzētu apkarot cilvēku tirdzniecību izcelsmes un tranzīta valstīs, tostarp izmantojot īpašus cilvēktiesību un drošības dialogus, ciešāku sadarbību ar Eiropas Padomi un regulāru un mērķtiecīgu saziņu, rīcību un informācijas apmaiņu ar ES delegācijām partnervalstīs. Gaidāmais rīcības plāns cīņai pret migrantu kontrabandu arī palīdzēs likvidēt cilvēku tirgotāju rūpalu - ievest cietušos ekspluatācijai Eiropā.

⁷ EU Strategy on Combatting Trafficking in Human Beings (2021-2025) // https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-strategy-combatting-trafficking-human-beings-2021-2025_lv

6. Dažādi informatīvi un izglītojoši pasākumi

Šajā pārskata sadaļā iekļauti 2021. gadā īstenotie informatīvie un izglītojošie pasākumi. Vienlaikus jānorāda, ka materiālā nav atspoguļota visa informācija, bet tā, kas ir pieejama Iekšlietu ministrijai. Piemēram, atsevišķi nav piefiksēti izglītojošie pasākumi, ko 2021. gadā īstenoja "Centrs MARTA" vai biedrība "Patvērums "Drošā māja"", vienlaikus abas organizācijas ir nodrošinājušas aktīvu un regulāru izglītojošo darbu dažādiem speciālistiem. Tāpat šajā pārskatā atsevišķi nav uzskaitītas dažādu starptautisko organizāciju, piemēram, Eiropas Savienības Tiesībaizsardzības apmācības aģentūras (CEPOL) vai Eiropas drošības un sadarbības organizācijas organizētie mācību semināri, kuros arī piedalās pārstāvji no Latvijas.

Ārlietu ministrija

Pārskata periodā Ārlietu ministrijas Konsulārais departaments 2021. gada 27. maijā rīkoja konsulāro amatpersonu ikgadējās apmācībās, kuru ietvaros notika lekcija par cilvēku tirdzniecības novēršanas aktualitātēm, t.sk. pandēmijas iespējamo ietekmi uz cilvēku tirdzniecību, fiktīvajām laulībām un cilvēku tirdzniecību darba ekspluatācijas nolūkā. Lekcijā piedalījās Gita Miruškina no biedrības "Patvērums "Drošā māja"", Agnese Zīle-Veisberga no Iekšlietu ministrijas un Vadims Nazarovs no Valsts Policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes 3. nodaļas (cīņai pret cilvēku tirdzniecību). Mācībās piedalījās aptuveni 40 dalībnieku, pamatā no konsulātiem.

Iekšlietu ministrija

2021. gada 17. jūnijā Valsts darba inspekcijas pārstāvjiem, prokuratūrai, Valsts policijas, pakalpojumu sniedzējiem tika prezentēti projekta CAPE "Kompetenču veidošana, palīdzības sniegšana un kriminālvajāšana darba ekspluatācijas gadījumos Baltijas jūras reģionā" Latvijas izpētes darbu rezultāti. Prezentācijas nodrošināja pētījumu autore – Gita Miruškina un Inga Godmane. Semināru kopā noklausījās aptuveni 30 dalībnieku no Valsts darba inspekcijas, Valsts robežsardzes, biedrības "Patvērums "Drošā māja"", "Centrs MARTA", Ģenerālprokuratūras, Valsts policijas.

2021. gada oktobrī Iekšlietu ministrija sagatavoja materiālu par cilvēku tirdzniecības upuru profilu, atpazīšanas indikatoriem, kā arī rīcību gadījumos, kad tiek konstatēta iespējamā cilvēku tirdzniecība lidostā vai avioreisa laikā. Sagatavotais materiāls nodots *airBaltic* un Starptautiskās lidosta "Rīga" darbiniekiem pārveidošanai un pielāgošanai mācību materiālos.

Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde

2021. gada 11. maijā tika organizēts mācību seminārs Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes darbiniekiem "Cilvēku tirdzniecības upuru atpazīšana un rīcība ziņošanai cilvēku tirdzniecības upura atpazīšanas gadījumā". Apmācības tika rīkotas tiešsaistes režīmā (*Webex* platformā) un apmācībās piedalījās 45 Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes darbinieki. Apmācības organizēja Eiropas Migrācijas Tīkla Latvijas kontaktpunkts Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda 2014. -2020. gada programmas projekta "Atbalsta pasākumi personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, uzņemšanai un izmitināšanai Latvijā" ietvaros.

Valsts policija

Valsts policijas koledža programmu "Cilvēku tirdzniecības formas un prevence" 2021. gadā kopā organizēja 2 reizes. Mācību programmu kopā noklausījās 26 policijas darbinieki. Minēto mācību ietvaros tika izskatītas šādas tēmas: cilvēku tirdzniecības novēršanas un apkarošanas

starptautiskais un nacionālais tiesiskais regulējums; manipulācija ar potenciālajiem upuriem, to vervēšana; cilvēku tirdzniecības ekspluatācijas formas; cilvēku tirdzniecības upuru identifikācija un kritēriji personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri un kārtība, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus.

Valsts robežsardze

Valsts robežsardzes koledžā ir izstrādāta apmācību programma „Cilvēku tirdzniecības novēršana un apkarošana. Instruktoru apmācības programma”, kurā ir ietvertas vadlīnijas, kas paredz amatpersonu rīcību, identificējot cilvēku tirdzniecības upurus. Šīs programmas ietvaros apmācībās tiek iesaistītas amatpersonas no Valsts robežsardzes teritoriālajām pārvaldēm, kuras savukārt nodrošina attiecīgās pārvaldes personāla apmācības cilvēku tirdzniecības novēršanas un apkarošanas jomā. Tādējādi tiek nodrošinātas sistemātiskas Valsts robežsardzes personāla apmācības par cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanu un tālāku rīcību, konstatējot pazīmes, kas norāda, ka attiecīgā persona var būt cilvēku tirdzniecības upuris.

Latvijas Republikas Tiesībsarga birojs

2021. gada ietvaros Tiesībsarga biroja darbinieki turpināja aktīvi piedalīties skolu programmā “Dzīvei gatavs”, kuras ietvaros skolēniem vadīja vieslekcijas par cilvēku tirdzniecības jautājumiem. Lekciju mērķis ir stiprināt skolēnu zināšanas par cilvēku tirdzniecības dažādajiem veidiem, attīstīt prasmi atpazīt iespējamos riskus un pilnveidot zināšanas par pieejamiem tiesību aizsardzības mehānismiem. Kopumā tika novadītas 32 attālinātas lekcijas skolēniem.

Tāpat Tiesībsarga biroja speciālisti, uzskatot par svarīgu turpināt uzlabot institūciju izpratni par cilvēku tirdzniecību un upuru atpazīšanu izraidīšanas procesā, arī pēc projekta “Efektīva novērošanas un izraidīšanas procesa realizēšana (1.posms)” (Nr.TSB/PMIF/2018/1) noslēgšanās, 2021. gada 27. maijā noorganizēja vēl vienas attālinātas apmācības par cilvēku tirdzniecības atpazīšanu izraidīšanas procesā. Apmācībās piedalījās 25 personas – 9 Valsts robežsardzes amatpersonas, 1 Valsts robežsardzes koledžas amatpersona, 5 bāriņtiesu locekļi, 1 Sabiedrības integrācijas fonda, 5 nevalstisko organizāciju, 3 Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes un 1 advokatūras pārstāvis.

Latvijas Pašvaldību mācību centrs

Latvijas Pašvaldību mācību centra organizēja mācības par tēmu “Bērni – cilvēku tirdzniecības upuri”. Apmācības tika vadītas Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas īstenotā Eiropas Sociālā fonda projekta Nr. 9.2.1.3./16/I/001 “Atbalsta sistēmas pilnveide bērniem ar saskarsmes grūtībām, uzvedības traucējumiem un vardarbību ģimenē” ietvaros un tās organizēja Latvijas Pašvaldību mācību centrs. Šo mācību ietvaros Tiesībsarga biroja pārstāvji nodrošināja lekciju par cilvēku tirdzniecības jautājumiem. Lekciju laikā amatpersonas tika izglītotas par normatīvo regulējumu cilvēku tirdzniecības jomā, cilvēku tirdzniecības jēdzienu (cilvēku tirdzniecības formas, līdzekļi un rīcību veidi), cilvēku tirdzniecības pazīmēm (indikatoriem), riska faktoriem kļūšanai par cilvēku tirdzniecības upuri un likumpārkāpēju, starpinstitutionālo sadarbību un sociālajiem pakalpojumiem, kas tiek piešķirti cilvēku tirdzniecības upuriem. Mācību kursu apmeklēja 304 tiesneši, advokāti, prokurori un 247 Valsts policijas darbinieki.

Starptautiskā lidosta "Rīga"

Iekšlietu ministrija sadarbībā ar Starptautisko lidostu "Rīga" 2021. gada 20. oktobrī organizēja darbsemināru visām institūcijām, kas var identificēt un novirzīt iespējamās cilvēku tirdzniecības gadījumus Starptautiskajā lidostā "Rīga" vai *airBaltic* avioreisos. Darbseminārā piedalījās Ārlietu ministrijas, Iekšlietu ministrijas, Valsts policijas, Valsts robežsardzes, Starptautiskās lidosta "Rīga", *airBaltic*, biedrības "Centrs MARTA", biedrības "Patvērums "Drošā māja"" pārstāvji. Kopā seminārā piedalījās 23 dalībnieki. Darbsemināra laikā tika prezentētas jaunākās tendences, iespējamais sadarbības algoritms, kā arī izspēlēti iespējami rīcības mehānismi dažādām situācijām.

Rīgas Stradiņa universitāte

Baltijas jūras valstu padomes īstenotā projekta THALIA "Plašsaziņas līdzekļu un žurnālistikas loma izpratnes veidošanā par cilvēku tirdzniecību Baltijas jūras reģionā" ietvaros Iekšlietu ministrija sadarbībā ar Rīgas Stradiņa universitāti organizēja semināru Komunikācijas bakalaura programmas 1. kursa studentiem par cilvēku tirdzniecības tēmu. Pēc semināra Komunikācijas bakalaura 1. kursa studenti studiju kursa ietvaros sagatavoja kursa darbus par cilvēku tirdzniecību.

Baltijas Starptautiskā akadēmija

Baltijas Starptautiskajā akadēmijā 2021. gadā lekcijas par cilvēku tirdzniecības tematiku noklausījušies 44 topošie sociālā darba studenti no 4 augstskolas filiālēm, tai skaitā reģionos. Lekcijas lasīja speciāliste Sandra Zalcmane.

7. Īstenotie projekti

CAPE

Projekts CAPE "Kompetenču veidošana, palīdzības sniegšana un kriminālvajāšana darba ekspluatācijas gadījumos Baltijas jūras reģionā" vērsts uz cilvēku tirdzniecību darbaspēka ekspluatācijas nolūkā visās Baltijas jūras valstu padomes dalībvalstīs (Granta līgums CBSS PSF Nr.2019/02). Projekta vadošais partneris ir Iekšlietu ministrija. Projekta galvenais mērķis ir atbalstīt sadarbības partnerus un ieinteresētās puses cilvēku tirdzniecības darbaspēka ekspluatācijas nolūkā apkarošanā un pārtraukšanā, analizējot un nostiprinot informāciju, uzlabojot palīdzību upuriem un stiprinot cilvēku tirdzniecības gadījumu izmeklēšanu un kriminālvajāšanu.

2021. gadā tika noslēgtas svarīgākās projekta sadaļas – īstenotas trīs starptautiskas darbnīcas (Norvēģija, Vācija, Somija) un pabeigti projekta ietvaros īstenotie izpētes darbi Dānijā, Latvijā, Norvēģijā, Polijā un Vācijā. Izpētes autori veica padziļinātu izpēti par cilvēku tirdzniecības darbaspēka ekspluatāciju savā valstī, kā arī mēģināja rast skaidrojumu tam, kādēļ ir tik neliels skaits kriminālprocesa un apsūdzību par cilvēku tirdzniecību darbaspēka ekspluatācijas nolūkā.

Informācija par projektu un veiktajiem izpētes darbiem ir pieejama:

<http://www.cilvektirdznieciba.lv/lv/projekts-kompetencu-veidosana-palidzibas-sniegsana-un-kriminalvajasana-darba-ekspluatācijas-gadījumos-baltijas-juras-regiona-cape>

THALIA

"Ceļā uz pārdomāto, informētu un līdzjūtīgu žurnālistiku par cilvēku tirdzniecības jautājumiem" (THALIA) tika noslēgts 2021. gada nogalē. Projekta ietvaros tika organizēti semināri žurnālistikas studentiem un pasniedzējiem par cilvēku tirdzniecības tēmu atspoguļojumu medijos. Latvijā projekts tika īstenots, piesaistot mācībspēkus no Rīgas Stradiņa universitātes. Projekta ietvaros žurnālistikas studenti piedalījās konkursā, kura ietvaros izstrādāja dažādus publicitātes materiālus. Labākie studentu darbi tika apbalvoti noslēgumu konferencē Lietuvā.

Projektu īstenoja Baltijas jūras valstu padomes sekretariāts, saņemot finansējumu no Zviedrijas institūta. Projektā kā partnervalstis piedalījās Igaunijas, Latvija, Ukraina, Zviedrija, Somija un Norvēģija.

Informācija par projektu pieejama - : <https://si.se/en/projects-granted-funding/thalia-towards-thoughtful-informed-and-compassionate-journalism-in-covering-human-trafficking/>

"Efektīva novērošanas un izraidīšanas procesa realizēšana (1. posms)"

2021. gada sākumā noslēdzās Tiesībsarga biroja vairāku gadu ilgs projekts "Efektīva novērošanas un izraidīšanas procesa realizēšana (1. posms)" (Nr. TSB/PMIF/2018/1). Projekta vispārīgais mērķis bija nodrošināt piespiedu kārtā izraidāmo personu uzraudzības procesu atbilstību Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 16. decembra direktīvai 2008/115/EK. Savukārt projekta tiešais mērķis ir pilnveidot Eiropas Savienības standartiem un prasībām atbilstošu ārzemnieku piespiedu izraidīšanas novērošanas mehānismu.

Projekta ietvaros īpaša uzmanība tiks pievērsta nepilngadīgo bērnu, kuri ceļo bez pavadības, tiesību aizsardzībai un cilvēku tirdzniecības upuru atpazīšanas procedūru pilnveidošanai izraidīšanas procesā, kā ietvaros tika pilnveidoti novērošanas instrumenti, tika īstenotas vairākas apmācības un sagatavoti dažādi metodiski materiāli. Informācija par projektu un

projekta laikā izstrādātie materiāli ir pieejami Latvijas Republikas tiesībsarga tīmekļvietnē: <https://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/petijumi-un-publikacijas/projekti/pmif>

ELECT THB

Projekts “Stiprināta sadarbības starp tiesībsargājošajām iestādēm un pilnveidotas apmācības par cilvēku tirdzniecību” (ELECT THB) tika uzsākts 2021. gada septembrī un noslēgsies 2023. gada augustā. Projekta ietvaros tiks apzinātas paraugprakses cilvēku tirdzniecības atklāšanā un izmeklēšanā, tiks izstrādāts apmācību un vizuāls rīks speciālistiem cilvēku tirdzniecības gadījumu atšķetināšanai. Papildus plānoti 2 starptautiski semināri un 4 apmācības katrā dalībvalstī, tai skaitā Latvijā.

Projekta vadošais partneris ir HEUNI Somijā, bet Iekšlietu ministrija un Tartu Universitāte Igaunijā ir projekta partneri.

Informācija par projektu ir pieejama šeit: <http://www.cilvektirdznieciba.lv/lv/projekts-%E2%80%9Cstiprinata-tiesibsargajoso-iestazu-sadarbiba-un-pilnveidotas-apmacibas-par-cilveku-tirdzniecibu-elect-thb>

HEROES

Valsts policija piedalās starptautiskā projektā “Jaunas stratēģijas bērnu seksuālas izmantošanas un cilvēku tirdzniecības noziegumu apkarošanai un upuru aizsardzībai” (HEROES). Projekts tika uzsākts 2021. gada 1. decembrī un tiks noslēgts 2024. gada 30. novembrī. Projekts tiek īstenots programmas “Apvārsnis 2020” ietvaros un projekta vadošais partneris ir Madrides Komplutenses universitāte (Spānija). Kopā ar Valsts policiju projektā piedalās 28 partnerorganizācijas. Projekts ir plānots kā trīs tematisko virzienu – prevencija, izmeklēšana, atbalsta sniegšana cietušajiem - kopums, lai izstrādātu jaunas stratēģijas bērnu seksuālas izmantošanas un cilvēku tirdzniecības noziegumu apkarošanai un cietušo aizsardzībai. Valsts policijas dalība ir plānota prevencijas aktivitāšu kontekstā.

Bērnu un jauniešu vervēšanas internetā novēršana

2021. gadā noslēdzās Baltijas jūras valstu padomes sekretariāta finansētais projekts “Bērnu un jauniešu vervēšanas internetā novēršana”, kurā no Latvijas piedalījās biedrība “Patvērums “Drošā māja””. Projekta mērķis ir novērst bērnu tirdzniecību un seksuālu izmantošanu, kas saistīta ar informācijas un komunikāciju tehnoloģijām. Projekta aktivitāšu īstenošanas laikā nodrošināta apmācību un metodiskie materiāli ieinteresētajām personām. Tāpat izstrādāts informatīvs ziņojums un apmācību rokasgrāmata.

8. Rekomendācijas Latvijai

Eiropas Padomes Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību (GRETA)

Trešajā novērtējuma kārtā GRETA pievērsa pastiprinātu vērību cilvēku tirdzniecības upuru tiesībām un pieejai efektīviem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, uzsverot nepieciešamību īstenot pieeju, kuras centrā ir cilvēku tirdzniecības upuris un cilvēktiesībās balstīta politika. GRETA Latvijai kopumā izteikusi 31 rekomendāciju, kas var kalpot kā ceļa karte turpmākās politikas attīstībā. GRETA uzsver nepieciešamību turpināt darbu, lai uzlabotu cilvēku tirdzniecības lietu izmeklēšanas kvalitāti, tai skaitā veicinot arī darba inspektoru un tiesnešu specializāciju tieši cilvēku tirdzniecības novēršanas jomā. Tāpat visiem iespējamajiem cilvēku tirdzniecības upuriem savlaicīgi būtu jānodrošina advokāts, kurš specializēties cilvēku tirdzniecības novēršanas jautājumos.

GRETA uzskata, ka jāstiprina Valsts darba inspekcijas cilvēkresursus, lai pilnveidotu cilvēku tirdzniecības novēršanu un atklāšanu. Tostarp ir jāstrādā ar faktoriem, kas izraisa lielu personāla mainību Valsts darba inspekcijā.

GRETA arī norādīja, ka svarīgi neaizmirst par cilvēku tirdzniecības upuriem pēc rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas. Nepieciešamības gadījumā viņiem būtu jānodrošina ilgtermiņa psiholoģiskā palīdzība, kā arī jāīsteno atbalsta pasākumu kopums, lai veicinātu personas atgriešanos darba tirgū.

GRETA novērtējuma ziņojums pieejams: <https://www.iem.gov.lv/lv/greta-tresas-kartas-novertejuma-zinojums-par-eiropas-padomes-konvencijas-par-cinu-pret-cilveku-tirdzniecibu-ieviesanu-latvija>

ASV valsts ikgadējais ziņojums par situāciju Latvijā 2020. gadā

ASV valsts departaments secina, ka Latvija pilnībā neatbilst minimālajiem standartiem cilvēku tirdzniecības izskaušanai, taču pieliek ievērojamas pūles, lai to panāktu. Kopumā vērojami pieaugoši centieni salīdzinājumā ar iepriekšējo pārskata periodu, bet Latvija joprojām saglabā tikai 2. līmeni. Atzinīgi tiek vērtētas pieliktās pūles cilvēku tirdzniecības lietu izmeklēšanā, tai skaitā atsavinot ievērojamus finanšu līdzekļus. Tomēr secina, ka vairākās būtiskās jomās nav vērojams progress. Kritizē to, ka 2020. gadā tiesas notiesāja vienu cilvēku tirgotāju un piesprieda nosacītu sodu bez cietumsoda, tādējādi noliedzot nozieguma nopietnību. Tāpat secina, ka amatpersonām bija grūti identificēt bērnus tirdzniecības upurus, lai gan bērni valsts bērnu namos joprojām bija neaizsargāti pret seksuālo tirdzniecību. Uzskata, ka daudziem tiesnešiem un prokuroriem trūka pietiekamas izpratnes par visiem cilvēku tirdzniecības veidiem un to, kā piemērot likumus, kas vērsti pret cilvēku tirdzniecību.

Ziņojums pieejams: <https://www.state.gov/reports/2021-trafficking-in-persons-report/latvia/>

Par noziedzīgo nodarījumu, kas vērsti pret bērna tikumību un dzimumneaizskaramību, izmeklēšanu

Nenoliedzami cilvēku tirdzniecības novēršana ir tieši saistīta ar seksuāliem noziegumiem, tādēļ jo īpaši svarīgi ir veicināt ātru un cietušajam pēc iespējas mazāk traumatisku izmeklēšanu un iztiesāšanu. Latvijas Republikas tiesībsargs 2022. gada sākumā nāca klajā ar secinājumiem pārbaudes lietā Nr. 2021-24-2B "Par noziedzīgo nodarījumu, kas vērsti pret

bērna tikumību un dzimumneaizskaramību, izmeklēšanu". Tiesībsargs konstatējis vairākus sistēmiskus trūkumus pirmstiesas izmeklēšanā un īpaši akcentē nepieļaujami ilgo izmeklēšanas ilgumu, izmeklētāju profesionālo kvalifikāciju un specializāciju, kā arī problēmas resorisko pārbaūžu veikšanā un bērnu iztaujāšanā to laikā. Izpētes rezultātā tiesībsargs nāca klajā ar konkrētiem priekšlikumiem, tai skaitā:

- Attīstīt Valsts policijas un prokuratūras amatpersonu profesionālo tālākizglītību noziegumu, kas vērsti pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību, izmeklēšanā.
- Ieviest amatpersonu specializāciju noziegumu, kas vērsti pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību, pirmstiesas izmeklēšanā, nodrošinot, ka izmeklētāji netiek noslogoti ar cita veida lietām un ir spējīgi profesionāli risināt dažāda veida grūtības, kas saistās ar šīs kategorijas lietu izmeklēšanu.
- Nodrošināt, ka noziegumus, kas vērsti pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību, neizmeklē reģionālo nodaļu iecirkņi, bet gan augstāka līmeņa specializētās struktūrvienības un amatpersonas.
- Ieviest vienotu, bērnu tiesībām un tiesiskajām interesēm atbilstošu kārtību resorisko pārbaūžu veikšanai iespējamo noziedzīgo nodarījumu pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību lietās. Nodrošināt, ka šāda kārtība būtu saistoša visiem izmeklētājiem un tajā tiktu precizēts, kuros gadījumos resoriskās pārbaudes būtu pieļaujamas. Nepieļaut, ka resorisko pārbaūžu laikā notiktu bērnu tieša vai netieša iztaujāšana par iespējamo noziedzīgo nodarījumu. Paredzēt, ka attiecībā uz noziegumiem, kas vērsti pret bērnu tikumību vai dzimumneaizskaramību, nav pieļaujams veikt resorisko pārbaudi, kas ilgtu ilgāk par vienu mēnesi.
- Ieviest prokuroru, kas uzrauga noziedzīgo nodarījumu, kas vērsti pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību, pirmstiesas izmeklēšanu, specializāciju konkrētās kategorijās lietās. Turpināt nodrošināt atbildīgo prokuroru nekavējošu iesaisti un atbildību pirmstiesas izmeklēšanas uzraudzībā.

Tiesībsargs aicinājis minētās iestādes līdz 2022. gada 30. aprīlim informēt par paveikto un plānoto rekomendāciju ieviešanu.

Atzinums pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/news/lv/tiesibsargs-steidzami-jauzlabo-noziedzigu-nodarijumu-izmeklesanas-kvalitate-bernu-dzimumneaizskaramibas-jautajumos>

9. Dažādas publikācijas

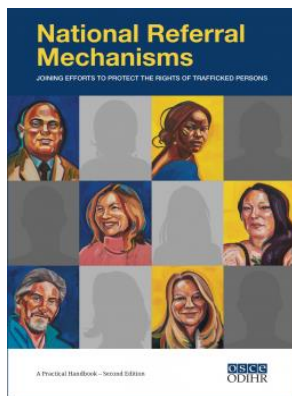
[Trešo valstu valstspiederīgo – cilvēku tirdzniecības upuru atpazīšana, identificēšana un aizsardzība](#)

Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkta izstrādātais ziņojums par trešo valstu valstspiederīgo cilvēku tirdzniecības upuru atpazīšanu, identificēšanu un aizsardzību Latvijā. Ziņojums tapis kā daļa no Eiropas migrācijas tīkla uzsāktā izpētes projekta par trešo valstu valstspiederīgo identificēšanu un novirzīšanu visās Eiropas Savienības valstīs. Plānots, ka kopējo rezultātu par visām Eiropa Savienības valstīm Eiropas Migrācijas tīkls publicēs 2022. gada pirmajā pusē.

[Zalcmane, S. \(2021\). 20 gadu sociālā darba prakse cilvēku tirdzniecības mazināšanā // Sociālais darbs Latvijā, 2021/1. Rīga: Labklājības ministrija](#)

Rakstā tiek atspoguļots redzējums 20 gadu garumā, kā sociālo darbinieku informētība un aktīva rīcība ietekmē problēmas aktualizēšanu un risināšanu. Ņemot vērā cilvēku tirdzniecības globālo raksturu, rakstā tiek minēta sociālā darbinieka pārrobežu sadarbības nepieciešamība un tās īstenošana, kā arī pētījumos balstīta informācija, vai un kā mainās cilvēku tirdzniecības tendences COVID-19 apstākļos. Raksts meklē atbildi arī uz jautājumu, vai prevence cilvēku tirdzniecības mazināšanā ietilpst sociālo darbinieku darba uzdevumos un kādas darbības būtu veicamas, ievērojot trīs preventīvos līmeņus – primāro, sekundāro un terciāro. Balstoties uz ES 2020. gadā publicēto pētījumu, secināts, ka ES kopumā ir labi attīstīta sociālā atbalsta sistēma upuriem un valstis ir gatavas tajā ieguldīt nozīmīgus finanšu līdzekļus, lai gan upuru skaits ir salīdzinoši neliels uz kopējo iedzīvotāju skaitu, taču problēmas mazināšanai/prevenībai, kura izmaksā mazāk un kura sasniedz daudzreiz lielāku mērķa grupu, diemžēl neesam gatavi novirzīt pietiekamu un regulāru finansējumu.

[National Referral Mechanisms - Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons: A Practical Handbook – Second Edition](#)

Nacionālie novirzīšanas mehānismi - apvienojot centienus aizsargāt cilvēku tirdzniecības upuru tiesības: Rokas grāmata. Otrais izdevums.

Autors: EDSO (OSCE)

Rokasgrāmatā ir otrais izdevums, kas papildināts ar jaunu informāciju. Tajā detalizēti apskatītas metodes, procedūras un pakalpojumi, kas nepieciešami, lai nodrošinātu cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanu, aizsardzību, individuālo atbalstu, piekļuvi pakalpojumiem, sociālo iekļaušanu, krimināltiesības un kompensācijas. Izdevumā iekļauti arī 57 standarti nacionālo novirzīšanas mehānismu izveidei un pilnveidošanai.

[Journal of Human Trafficking](#)

Žurnāls iznāk kopš 2015. gada četras reizes gadā. Tajā tiek publicēti dažādi pētījumi par dažādām cilvēku tirdzniecības tēmām, arī bērnu seksuālo ekspluatāciju, parādu verdzību, darbaspēka ekspluatāciju un citiem jautājumiem. 2021. gadā četros sējumos kopā publicēti 28 raksti, kuru sagatavojuši pētnieki no dažādām pasaules valstīm. Pārskata periodā žurnālā publicētie raksti lielākoties veltīti cilvēku tirdzniecības seksuālās ekspluatācijas nolūkos jautājumiem.